

Funkcionalni pravopis: Dizajn i pravopisna norma – pisanje točke iza rednoga broja

U ovome radu na temelju vlastitoga iskustva problematiziramo status pravopisne pogreške kad je riječ o specifičnome umjetničkom iskazu. Nerijetko se, naime, od dizajnera zahtijeva da poštuje pravopisna pravila, a pritom ne uzima u obzir da se ona odnose na općeobvezujuću jezičnu primjenu, a ne na specifične uporabne kontekste. Cilj je rada potaknuti promišljanje te vrste problema u suradnji stručnjaka dviju struka – (grafičkoga) dizajna i jezikoslovlja – te upozoriti i na to da je riječ o problemu koji bi trebalo istraživati i u okviru komunikologije. Namjera nam je u nekoliko radova, od kojih je ovo prvi, upozoriti na neke dizajnerske probleme koji se dotiču pravopisa (a mogu se sažeti u pitanje u kolikoj mjeri pravopis treba uzimati u obzir pri donošenju dizajnerskih rješenja) u želji da ih pojasnimo, iznesemo mišljenje i jedne i druge struke te predložimo rješenja. Naime, uvijek se pri susretu dviju struka otvaraju područja koja priručnici ni jedne ni druge struke ne uzimaju u obzir. Pravopisi, i hrvatski i drugih jezika, uglavnom vode računa o općeobvezujućoj jezičnoj primjeni koja se pojavljuje u administrativnome i znanstvenome funkcionalnom stilu te u većemu dijelu publicističkoga stila. Oni ne vode računa o tipografskim i dizajnerskim pravilima, a rekli bismo da to nije ni moguće: nastojanje da se opišu sve specifičnosti koje se događaju u susretu dizajna i pravopisa unaprijed je osuđeno na nepotpunost jer dizajn otvara područje posebne interpretacije i mogućnost iznimno kreativnoga pristupa svakomu pravilu, pa tako i pravopisnomu.¹ Kad je riječ o dizajnu, treba pri procjeni svih činjenica, pa i pravopisnih

.....
Nerijetko se od dizajnera zahtijeva da poštuje pravopisna pravila, a pritom ne uzima u obzir da se ona odnose na općeobvezujuću jezičnu primjenu, a ne na specifične uporabne kontekste.
.....

¹ Treba imati na umu da likovni izraz ima i sredstava koja mogu uspješno nadomjestiti i zamijeniti neke pravopisne znakove. Npr. jedan je od temeljnih pravopisnih znakova bjelina koja se piše između riječi. Međutim, likovni izraz ima sredstvo koje običan tekst na koji se pravopisna pravila primjenjuju nema, a to je boja. Na primjer, u logotipu OVOJELOGO granice riječi nisu označene bjelinama, nego su označene tako da je riječ JE drukčije boje nego riječi OVO i LOGO. Apsurdno bi bilo u tome slučaju govoriti o pravopisnoj pogreški. Također, pravopis hrvatskoga jezika ne predviđa mogućnost pisanja velikoga slova unutar riječi, ali na plakatu kojim se reklamira Tele 2 riječ nOvčić ne možemo smatrati pogrešno napisanom – s obzirom na to da je njihov zaštitni znak ovca, riječ je o zgodnoj dosjetki.

i jezičnih, imati na umu da je njegova osnovna svrha prenošenje poruke, tj. da bi o dizajnu trebalo promišljati i u okvirima komunikologije. Polazeći od stajališta da je „grafički dizajner, stručnjak na području vizualnih komunikacija, odgovoran za cijeli proces vizualne artikulacije informacije”² smatramo da je odgovoran i za oblikovanje teksta, tj. za sve činjenice povezane s tekstem koji ta informacija sadržava. Tekst, naime, podliježe određenim normativnim pravilima, preispitivanju jezične i pravopisne pravilnosti. Poruka koju šalje (nije ovdje riječ o njezinu sadržaju, nego o njezinim formalnim obilježjima koje razumijevamo kao parametre koji tekst čine pravopisno i jezično točnim/netočnim) može pridonijeti vjerodostojnosti poruke ili tu vjerodostojnost smanjiti, pa i učiniti poruku nevjerodostojnom.

U ovome se radu, problematizirajući status pogreške u dizajnu i u pravopisu, osvrćemo na prvi problem s kojim smo se susrele tijekom naše suradnje. Riječ je o pisanju/nepisanju točke iza rednoga broja³. Problem pisanja točke iza rednoga broja pojavio se dizajnerima Hamper studija pri oblikovanju logotipa izložbe *Refleksije vremena 1945. – 1955.*⁴ Logotip koji je uključivao redni broj dizajniran je bez točke te je u jednome trenutku postavljeno pitanje njegove pravopisne točnosti. I taj je primjer ilustrativan jer pokazuje da ne vrijede ista pravila za tekst koji je likovno uređen i za tekst koji je dio nečega što je, poput logotipa, u prvome redu znak/slika. Taj je logotip, koji je konačno i prihvaćen kao logotip izložbe, izgledao kao na 1. slici:

Logotip izložbe 'Refleksije vremena 1945. – 1955.' prikazan u okviru. Tekst 'REFLEKSIJE' i 'VREMENA' je u velikim, debljim, sans-serif fontovima. Godine '1945' i '1955' su manje i nalaze se na desnoj strani, jedna iznad druge, u istom fontu.

1. slika: izvedbeno rješenje logotipa izložbe *Refleksije vremena 1945. – 1955.*, oblikovanje: Hamper studio

Međutim, u jednome se trenutku pojavila dvojba o pravopisnoj ispravnosti toga logotipa, pa su na zahtjev naručitelja dodane točke iza rednih brojeva u njemu. Vizualna snaga takva logotipa, koji nije primarno oblikovan prema kriterijima dizajnerske struke, vidljivo je narušena. Logotip s dodanim točkama iza godina izgledao je kao na 2. slici:

² Ira Payer, *Grafički dizajn* (<http://dizajn.hr/#87-graficki-dizajn>).

³ Tijekom suradnje susrele smo se s još nekoliko zanimljivih problema. Jedan je od njih uporaba maloga verzala (*small caps*) i zabuna koju katkad može izazvati (npr. u pokratama koje sadržavaju slova C, V, U itd. u kojima je iznimno bitno da je na prvi pogled jasno da je riječ o velikim, a ne malim slovima).

⁴ Izložba *Refleksije vremena 1945. – 1955.* bila je otvorena u Galeriji *Klovičevi dvori* od 12. prosinca 2012. do 10. ožujka 2013. godine. Zahvaljujemo ravnateljici Galerije Marini Viculin na dopuštenju da se koristimo likovnim materijalom izrađenim za potrebe te izložbe.

U zatraženoj je procjeni pravopisne točnosti logotipa koji nije uključivao točke iza godina (1. slika) suautorica ovoga rada Lana Hudeček dala sljedeće stručno mišljenje:

„Smatram da logotip o kojemu je riječ može ostati takvim kakav jest (bez točaka iza godina) jer bi stavljanje točaka bitno narušilo njegovu vizualnu cjelovitost. On i tako već izmiče pravopisu i crtom koja razdvaja (spaja) godine (a koja nalikuje na razlomačku crtu) i rješenjem prema kojemu se godine pišu jedna ispod druge te je to jasan pokazatelj da je riječ o znaku/slici/ /logotipu, a ne o tekstu na koji se moraju primjenjivati pravopisna pravila (koja i postoje za neutralni tekst, a vrlo se često čak i u specifičnim jezičnim namjenama ne mogu i ne trebaju primijeniti). Po mojemu mišljenju logotip nije ni na koji način pravopisno sporan. Pogotovo je neupitan na plakatu na kojemu se ispod njega nalazi ime izložbe napisano u skladu sa svim pravopisnim pravilima.”

To se mišljenje temeljilo u prvome redu na činjenici da se znak/slika oblikuje u prvome redu po kriterijima koje nalaže dizajnerska struka. Može se dogoditi, kao u ovome slučaju, da taj znak uključuje i tekstne elemente (riječi ili brojeve – elemente na koje bi se mogla primijeniti pravopisna pravila). U tome se slučaju dolazi do razmjerno neuređena područja. Izdvajanje logotipa iz svake pravopisne obveze moglo bi se grubo interpretirati i tako da se opravdava postojanje neopravdane pravopisne pogreške u njemu – pod neopravdanom ovdje podrazumijevamo nenamjernu pogrešku, namjerna „pogreška” ima svoju opravdanost već u namjeri da je se iz nekoga razloga napravi – a njegovo uklapanje u beskompromisnu pravopisnu obvezu svakako bi ugrozilo njegovu primarnu vizualnu i komunikacijsku (slika/znak) bit.

Međutim, nema jednoznačnoga odgovora na pitanje obvezuje li pravopis dizajnera u donošenju rješenja. Pri procjeni je li riječ o pogreški trebalo bi ponajprije uzeti u obzir vrstu teksta (jedna pravila vrijede za klasični tekst, druga za reklamni⁵, treća za ono što je, poput logotipa, u prvome redu znak/slika itd., četvrta za znak/sliku u označivanju – signalizaciji) i publiku kojoj je namijenjen – dakle, u prvome redu njegovu funkciju. Također, i kad je riječ o klasičnome tekstu, jedna će pravila vrijediti za priručnik koji se bavi pravopisnom ili jezičnom problematikom, i posve je logično da je broj pravopisnih odstupanja u ime dizajna tu sveden na najmanju moguću mjeru (ili ga

The image shows a logo for an exhibition. The word 'REFLEKSIJE' is written in a large, bold, sans-serif font. Below it, the word 'VREMENA' is also in a large, bold, sans-serif font. To the right of 'VREMENA', the years '1945.' and '1955.' are stacked vertically in a smaller, bold, sans-serif font. The entire logo is contained within a thin black rectangular border.

2. slika: rješenje logotipa izložbe *Refleksije vremena 1945. – 1955.* oblikovana, na naručiteljev zahtjev, prema pravopisnim pravilima

⁵ Reklamni tekst zahtijeva zaseban pristup problemu o kojemu je u ovome radu riječ.

ne bi trebalo biti) jer bi moglo biti proturječno da se u knjizi koja propisuje pravila ta pravila i na kojoj razini koju to djelo uključuje, pa i na oblikovnoj, krše. Promisliti bi

.....
 Nema jednoznačnoga odgovora na pitanje obvezuje li pravopis dizajnera u donošenju rješenja. Pri procjeni je li riječ o pogreški trebalo bi ponajprije uzeti u obzir vrstu teksta i publiku kojoj je namijenjen.
 .....

trebalo i je li obrojčivanje poglavlja bez točke prihvatljivo u školskim udžbenicima jer su oni namijenjeni djeci koja tek usvajaju temeljna pravila pisanja. Na isti način izostavljanje bjelina između broja i znaka mjerne jedinice ne može biti rješenje u fizičkome ili matematičkome priručniku, a u tekstu druge vrste za njega bi mogao postojati valjan likovni argument. U fizičkome ili matematičkome tekstu iznimno je važno i da se poštuje načelo prema kojemu se znakovi fizičkih veličina pišu kosim, a znakovi mjernih jedinica uspravnim slovima. Logotip je

s druge strane znak/slika i njegova je likovnost dominantan element koji može biti opravdanje za kršenje pravopisnoga pravila⁶.

Zaključak

Pri odnosu prema dizajnerskome proizvodu koji uključuje tekst treba odrediti je li dominantna njegova tekstnost ili njegova likovnost te u skladu s tim odrediti stupanj opravdanoga odstupanja od pravila jedne ili druge struke. To bi, naravno, trebalo uključivati potpunu suradnju stručnjaka (od kojih je svaki u nekoj mjeri upućen i u osnovna pravila druge struke) i nepristranu procjenu pravila obiju struka u svakome pojedinom slučaju. U tome kontekstu ne bi ni trebalo govoriti o pogreškama jer se namjerno odstupanje koje razumiju i prihvaćaju stručnjaci obiju struka ne može smatrati pogreškom.

Pri donošenju dizajnerskih rješenja koja zadiru u pravopisnu problematiku valja uvijek, i u prvome redu, imati na umu kontekst u kojemu se određeno rješenje ostvaruje. Nemoguće je dati jednoznačan odgovor o pravopisnoj i jezičnoj valjanosti dizajnerskoga rješenja bez uvida u širi kontekst u kojemu se ono pojavljuje. Također, kao što pokazuje i primjer dan u ovome tekstu, i pravopisno se pravilo mora promatrati u kontekstu te se u odgovarajućemu – u ovome slučaju dizajnerskome – kontekstu odstupanje od pravopisa ne mora nužno smatrati pogreškom.

⁶ Vrlo se često upravo u tome tipu likovnoga izraza potiru bjeline. Poseban je problem nedovoljno razlikovanje logotipa i imena, npr. PowerPoint, MojPosao, iPhone.